

بررسی تاثیر اندازه حسابرس بر رابطه بین افشای داوطلبانه مسئولیت اجتماعی و حق الزحمه حسابرسی

سجاد نصر

دانشجوی دکتری حسابداری، واحد اصفهان (خوراسگان)، دانشگاه آزاد اسلامی، اصفهان، ایران.
Sajjadnasr1376@gmail.com

شماره ۶۴ / پاییز ۱۴۰۱ (جلد اول) / صص ۴۰-۵۳
چشم انداز حسابداری و مدیریت (دوره پنجم)

چکیده

پژوهش حاضر به بررسی تاثیر اندازه حسابرس بر رابطه بین افشای داوطلبانه مسئولیت اجتماعی و حق الزحمه حسابرسی در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران میپردازد. جامعه آماری پژوهش شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران طی سال‌های ۱۳۹۵ تا ۱۳۹۹ هستند که به وسیله روش حذف سیستماتیک از بین آنها در نهایت ۸۰ شرکت به عنوان نمونه انتخاب شدند. این پژوهش از نظر هدف کاربردی و از نظر ماهیت از نوع پژوهش‌های همبستگی میباشد. همچنین برای تجزیه و تحلیل فرضیه‌ها از رگرسیون خطی چند متغیره و داده‌های ترکیبی این شرکتها استفاده شده است. در نهایت نتایج آزمون فرضیه‌ها نشان داد که بین افشای داوطلبانه مسئولیت‌های اجتماعی و اندازه حسابرس رابطه ای وجود ندارد. همچنین بین افشای داوطلبانه مسئولیت‌های اجتماعی و حق الزحمه حسابرسی رابطه معناداری وجود ندارد و در نهایت اندازه حسابرس بر رابطه بین افشای داوطلبانه مسئولیت‌های اجتماعی و حق الزحمه حسابرسی اثرگذار نیست.

واژگان کلیدی: اندازه حسابرس، حق الزحمه حسابرسی، مسئولیت اجتماعی شرکت.

مقدمه

مهمترین شاخص برای شهرت حسابرس، اندازه حسابرس است و چون مؤسسات معتبر در مقایسه با مؤسسات کم اعتبار، اعتبار بیشتری را گرو گذاشته اند احتمال اینکه از تحریفات با اهمیت و دارای خطر دعاوی حقوقی چشم‌پوشند کمتر است. (حاضری و روحانی، ۱۳۹۵). همچنین منافع اقتصادی حسابرس از طریق حق الزحمه‌ای تامین می‌شود که از قرارداد با صاحبکار تحصیل میکند (استانداردهای حسابرسی، ۱۳۹۴). حق الزحمه حسابرسی شامل هرگونه وجهی است که بابت ارائه ی خدمات حسابرسی و طبق قرارداد به حسابرس پرداخت می‌شود (امانی و دوانی، ۱۳۸۸). پژوهش‌های قبلی حاکی از تاثیر افشای داوطلبانه مسئولیت اجتماعی توسط شرکت بر اندازه حسابرس و حق الزحمه حسابرس میباشد.

CSR مخفف (corporate social responsibility) و به معنای مسئولیت اجتماعی است که اگر بخواهیم در یک تعریف مختصر CSR را توضیح دهیم باید بگوییم: «مسئولیت اجتماعی مجموعه تعهداتی است که سازمان باید در حفظ و مراقبت و کمک به جامعه ای که در آن فعالیت میکند انجام دهد.

اگرچه تعاریف «مسئولیت اجتماعی شرکت» متنوع است؛ اما این موضوع که مسئولیت شرکت در کنار سودآوری، شامل تعهدات اجتماعی و زیست محیطی به ذینفعان مختلف می‌شود، به شکل گسترده ای پذیرفته شده است.

برای مثال شاید شرکتی محصولی تولید کند که از مواد سازگار با محیط زیست تولید و یا با سازمان‌های اجتماعی همکاری نزدیک داشته باشد. این بدان معناست که فعالیتهای مسئولیت اجتماعی شرکت می‌تواند جامعه بزرگتری را تحت تأثیر قرار دهد.

افشای مسئولیت اجتماعی به پیامد فعالیت‌های شرکت برای جامعه، افراد و محیط زیست اشاره میکند و این طور بیان میکند که آیا شرکت در فعالیتهای خود منافع سایرین را هم لحاظ نموده است یا خیر، از جمله ذی نفعان داخل شرکت مثل کارکنان و سهامداران و ذی نفعان خارج شرکت مثل شهروندان، مشتریان، دولت و حتی محیط زیست (عسگری و وقفی، ۱۴۰۰).

شواهد تجربی نشان می‌دهد که افشای مسئولیت‌های اجتماعی دارای اثر پوششی است و می‌تواند به یک ابزار مدیریتی برای پنهان کردن رفتارهای غیراخلاقی مانند سودآوری ضعیف تبدیل شود و یا به منظور حساب آرایبی و پنهان کردن اخبار ناخوشایند دیگر استفاده شود (کوهن و یونگ، ۲۰۱۰؛ کوآن و همکاران، ۲۰۱۵). از این رو مدیران شرکتهایی که مسئولیت اجتماعی خود را داوطلبانه افشا میکنند ممکن است موسسات حسابرسی کوچک و دارای کیفیت ضعیف را برای جلوگیری از اظهارنظر نامطلوب حسابرس انتخاب کنند زیرا این نوع اظهارنظر برای شرکت ناخوشایند بوده و موجب ارسال سیگنال منفی از وضعیت مالی شرکت به سهامداران میشود. همین طور ممکن است این قبیل شرکتهای به چنین موسساتی که ریسک حسابرسی بالاتری نسبت به موسسات حسابرسی بزرگ دارند حق الزحمه حسابرسی بیشتری بپردازند زیرا این موسسات با احتمال بیشتری ممکن است تحریفات صورت‌های مالی را نادیده بگیرند. با توجه به مطالب مطرح شده در بالا این پژوهش به دنبال این است که به این پرسش پاسخ دهد که آیا تصمیمات افشای مسئولیت‌های اجتماعی شرکت‌ها چگونگی تصمیمات تقاضای حسابرس مستقل توسط آنها را تحت تأثیر قرار می‌دهد یا خیر؟

مبانی نظری و تجربی پژوهش

کیفیت کار موسسات حسابرسی کننده از یکدیگر متفاوت می‌باشد و به طور مستقیم و با مشاهده موسسات نمی‌توان تشخیص داد که کدام موسسه از کیفیت کاری بالاتری برخوردار است. بنابراین محققان از جانشین‌هایی برای تمایز میان موسسات حسابرسی با کیفیت بالا از موسسات حسابرسی با کیفیت پایین استفاده می‌نمایند. اندازه موسسات حسابرسی کننده، قدمت و نام تجاری موسسات، نمونه‌ای از معیارهای متمایزکننده کیفیت موسسات حسابرسی می‌باشد. یعنی موسسات بزرگتر و همچنین موسساتی که دارای نام تجاری مشهورتری نسبت به موسسات دیگر هستند دارای کیفیت کاری بالاتری هستند (دی آنجلو، ۱۹۸۱). دی آنجلو (۱۹۸۱) معتقد است که کیفیت حسابرسی غیرقابل مشاهده و ارزیابی آن هزینه بر است. ایشان بیان می‌کند که باید یک متغیری که ارتباط مستقیم با کیفیت حسابرسی دارد و در عین حال ارزیابی آن هزینه بر و زمانبر نیست بعنوان جایگزینی از کیفیت حسابرسی بکار برده شود. دی آنجلو (۱۹۸۱) اندازه موسسه حسابرسی را بعنوان نماینده‌ای از کیفیت حسابرسی مطرح می‌کند. وی معتقد است که موسسات حسابرسی بزرگ به علت اینکه:

(۱) اگر نتوانند تحریفات با اهمیت در صورت‌های مالی صاحبکارانشان کشف و گزارش کنند منافع زیادی را از دست خواهند داد.

(۲) پرسنل موسسات حسابرسی بزرگ تحت آموزش مستمر با کیفیت قرار می‌گیرند و تیم‌های حسابرسی آنها به علت تعدد و تنوع کارهای حسابرسی می‌توانند بصورت تخصصی در یک صنعت خاص مورد استفاده قرار گیرند.

(۳) حساسیت بالائی نسبت به حفظ شهرت (برند) خود دارند.

۴) بخاطر تعدد مشتریان خود قدرت چانه زنی بالایی دارند و می‌توانند مدیریت صاحبکار را تحت فشار قرار دهند، کیفیت حسابرسی بالایی در مقایسه با مؤسسات حسابرسی کوچک دارند.

در ایران، مؤسسات حسابرسی بزرگ بین‌المللی (۴ موسسه حسابرسی بزرگ) فعالیت نمی‌کنند. اما، پژوهشگران ایرانی از نظریه اندازه موسسه حسابرسی برای مطالعه تفاوت کیفیت حسابرسی بین سازمان حسابرسی (بعنوان حسابرسی بزرگ) و مؤسسات حسابرسی عضو جامعه حسابداران رسمی (بعنوان حسابرسی کوچک) استفاده کرده‌اند (مانند بنی مهد، ۱۳۹۱، مهرانی و همکاران، ۱۳۹۲). اما نتایج بدست آمده کاملاً متناقض می‌باشند. چنین نتایج متناقضی می‌تواند نشانه‌ای از نامناسب بودن نظریه اندازه موسسه حسابرسی یا ضعف روش پژوهش‌های انجام شده در داخل کشور در این حوزه باشد (رضایی و یعقوب نژاد، ۱۳۹۶). حق الزحمه حسابرسی شامل هرگونه وجهی است که بابت ارائه‌ی خدمات حسابرسی و طبق توافق یا قرارداد به حسابرسی یا موسسه‌ی حسابرسی پرداخت می‌شود. یکی از مناقشات اصلی حرفه‌ی حسابداری در حال حاضر تعیین حداقل نرخ حق الزحمه‌ی حسابرسی است. در واقع بهای هر خدمت یا کالا قیمتی است که مصرف کننده برای استفاده از آن حاضر به پرداخت است. اما در عمل این فرمول در کشورهایی که فاقد اقتصاد رقابتی هستند کارایی نداشته و قیمت را با انحصارات یا حداقل مزد معیشتی تعیین می‌کند. شورای اقتصاد همه ساله به پیشنهاد وزارت امور اقتصادی و دارایی، حق الزحمه‌ی سازمان حسابرسی را برای خدمات حسابرسی تعیین می‌کند (امانی و دوانی، ۱۳۸۸). منافع اقتصادی حسابرسی از طریق حق الزحمه‌ی تامین می‌شود که از انعقاد قرارداد با صاحب کاران عاید می‌شود. حسابرسان جهت قیمت گذاری خدمات حسابرسی از عوامل گوناگونی استفاده می‌کنند و تحقیقات زیادی نیز در رابطه با شناسایی و ارزیابی این عوامل انجام شده است. عوامل توصیفی که در اغلب مطالعات مدنظر قرار گرفته‌اند شامل عوامل ریسک، حجم و پیچیدگی عملیات واحد مورد رسیدگی بوده است. حق الزحمه‌ی حسابرسی تاکنون موضوع بسیاری از پژوهش‌های حسابرسی بوده و در پژوهش‌های متعددی به بررسی عوامل موثر بر حق الزحمه‌ی حسابرسی پرداخته شده است. شرکت‌های صاحب بار می‌توانند با آگاهی از عوامل موثر بر حق الزحمه‌ی حسابرسی در مذاکره در زمینه حسابرسی و کنترل جنبه‌های درونی که بر حق الزحمه تاثیر دارند فعال تر ظاهر شوند. علاوه بر این اطلاع از عوامل موثر بر میزان حق الزحمه حسابرسی برای حسابرسان نیز مفید است چرا که آنها قادر به قیمت گذاری مناسب خدمات حسابرسی خود خواهند شد.

مسئولیت اجتماعی شرکت با توجه به تعریف مرکز جهانی توسعه پایدار کسب و کار، به عنوان تعهد کسب و کار در توجه به توسعه اقتصادی پایدار، کارکردن با کارمندان، خانواده، جامعه محلی و به طور کلی جامعه، در جهت بهبود کیفیت زندگی تعریف شده است (کارنا و دیگران، ۲۰۰۴). دیویس، مسئولیت اجتماعی را به عنوان آن نوع تصمیمات و اقدامات سازمان‌ها توصیف کرد که به دلایلی فراسوی منافع مستقیم اقتصادی یا فنی اتخاذ می‌شوند (دیویس، ۱۹۶۰).

برخی از محققان مسئولیت اجتماعی شرکت را به عنوان فعالیتهایی تعریف می‌کنند که به منظور پیشرفت بعضی از اهداف اجتماعی که فراتر از اهداف مالی هستند، انجام می‌گردد (ام سی ویلیام سیگل، ۲۰۰۱؛ هارجوتو، ۲۰۱۱). گروه دیگری از نویسندگان مسئولیت اجتماعی شرکت را بدین صورت تعریف می‌کنند: مسئولیت اجتماعی شرکت بدین مفهوم است که شرکت‌ها نسبت به گروه‌های سازنده در جامعه غیر از سهامداران و فراتر از آن چیزی که از طریق قانون و قرارداد اتحادیه توصیف شده، وظیفه دارند (جانسون و هم پژوهان، ۲۰۱۰). همچنین هولم و واتر (۲۰۰۰) مسئولیت اجتماعی شرکت را به عنوان تعهد مستمر واحد تجاری که به طور اخلاقی رفتار کند و در جهت پیشرفت اقتصادی همکاری نماید، تعریف می‌کنند، به طوری که کیفیت عمر نیروی کار و خانواده آنها و همچنین نهادهای محلی جامعه را در سطح وسیع بهبود بخشد (عرب صالحی و همکاران، ۱۳۹۲).

مطابق پژوهش‌های قبل چون افشای داوطلبانه مسئولیت‌های اجتماعی توسط شرکت‌ها می‌تواند با هدف حساب‌آرایی و ایجاد نوعی پوشش برای مخفی کردن تحریف و تقلب در صورت‌های مالی توسط ایشان انجام گردد ممکن است این شرکت‌ها برای جلوگیری از اظهارنظر نامطلوب حسابرس که این موضوع سیگنال منفی به سهامداران می‌فرستد موسسات حسابرسی کوچکتر را انتخاب کنند زیرا این حسابرسان کیفیت پایین‌تری را اعمال می‌کنند و احتمال این که متوجه تحریفات موجود در صورت‌های مالی نشوند بیشتر است. همچنین این قبیل شرکت‌ها ممکن است حاضر باشند برای به کارگیری موسسات حسابرسی کوچک حق الزحمه حسابرسی بیشتری نیز بپردازند.

پیشینه پژوهش

عسگری و وقفی (۱۴۰۰) در پژوهشی به بررسی تاثیر محیط نهادی بر رابطه بین افشای داوطلبانه مسئولیت‌های اجتماعی و تقاضای حسابرسی پرداختند. نتایج نشان می‌دهند که بین افشای داوطلبانه مسئولیت اجتماعی و رتبه حسابرس رابطه ای وجود ندارد. اما افشای داوطلبانه مسئولیت اجتماعی بر هزینه های حسابرسی تاثیر معکوس دارد و همچنین بهبود محیط سازمانی بر حق الزحمه حسابرسی تاثیر معکوس دارد.

حساس یگانه و همکاران (۱۳۹۹) در پژوهشی با نام ارتباط گزارشگری مسئولیت اجتماعی با ارزش شرکت به این نتیجه رسیدند که گزارشگری مسئولیت‌های شرکتی با جنبه‌های اقتصادی، اجتماعی، اخلاقی و محیطی شرکت مرتبط است. به همین خاطر این موضوع که آیا سهامداران از اطلاعات گزارشگری مسئولیت اجتماعی در مجموعه اطلاعات مورد توجه برای ارزشگذاری سهام شرکت استفاده می‌کنند یا خیر بسیار مهم است و این که بدانیم آیا ارزش و قیمت سهام بسته به گزارش مسئولیت اجتماعی هست یا خیر. در نهایت با بررسی ۴۱ شرکت نتیجه این شد که بین ارزش شرکت و امتیاز گزارشگری مالی شرکت همبستگی مثبت وجود دارد.

جامعی و نجفی (۱۳۹۸) در پژوهشی به بررسی رابطه بین افشای مسئولیت‌های اجتماعی شرکت و حق الزحمه حسابرسی با تاکید بر مالکیت دولتی در شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران پرداختند. برای این کار یک نمونه شامل ۸۴ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران و در مجموع ۵۸۸ سال - شرکت برای این پژوهش در نظر گرفته شد. یافته های پژوهش نشان می‌دهد که بین افشای مسئولیت اجتماعی شرکت و حق الزحمه حسابرسی رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. همچنین نتایج نشان داد که مالکیت دولتی تأثیر منفی و معناداری بر رابطه بین افشای مسئولیت اجتماعی و حق الزحمه حسابرسی دارد.

خواجوی و همکاران (۱۳۹۸) در پژوهشی به بررسی رابطه بین مسئولیت پذیری اجتماعی و انتخاب حسابرس با رویکرد تاکید بر شهرت حسابرس پرداختند. یافته های پژوهش نشان می‌دهد که مسئولیت پذیری اجتماعی شرکت با انتخاب حسابرس مبتنی بر شهرت وی در سطح صنعت دارای رابطه مثبت و معنادار است. از طرف دیگر مسئولیت پذیری اجتماعی شرکت با انتخاب حسابرس مبتنی بر شهرت وی در سطح بازار نیز دارای رابطه مثبت است، اما این رابطه معنی دار نیست. نتایج حاصله بیانگر آن است که شرکتهایی که بیشتر نسبت به افشای مسئولیت‌های اجتماعی خود اقدام می‌کنند، تمایل دارند تا حسابرسانی را به عنوان حسابرس مستقل شرکت انتخاب کنند که در بین شرکتهای صنعت از اعتبار بالاتری برخوردار هستند؛ اما این شرکتهای به شهرت حسابرسان در سطح کل بازار بورس اوراق بهادار توجه شایانی نمیکنند.

نمازی و مقیمی (۱۳۹۷)، در پژوهشی رابطه بین مسئولیت پذیری اجتماعی شرکت و عملکرد مالی شرکت را بررسی کرده و اثر تعدیلی مسئولیت پذیری اجتماعی شرکت را بر رابطه بین نوآوری و عملکرد مالی طی دوره زمانی ۱۳۸۶ تا ۱۳۹۵ مورد ارزیابی قرار دادند. نتایج بیانگر این است که با افزایش مسئولیت پذیری اجتماعی، عملکرد شرکت‌ها بسیار

بهبود پیدا می کند. همچنین هنگامی که مسئولیت اجتماعی به عنوان متغیر تعدیلی در نظر گرفته می شود، قدرت مدل در تمامی صنایع افزایش می یابد، اما تأثیر آن در صنعت کاشی، سیمان، آهک و گچ و صنعت کانی ها بیشتر از سایر صنایع است.

عیسی و همکاران (۲۰۲۱) در پژوهشی تحت عنوان ارزیابی تأثیر افشای حسابداری مسئولیت اجتماعی بر تقویت شفافیت اطلاعات حسابداری این طور بیان میکنند که هدف، رسیدن به کیفیت بالا در گزارشگری پایدار سازمانی میباشد و نتایج پژوهش آنها نشان میدهد که افشای گزارش های مسئولیت اجتماعی به تقویت شفافیت اطلاعات مالی شرکت ها کمک میکند.

ژنگ و رن (۲۰۱۹) پژوهشی به نام افشای اختیاری مسئولیت اجتماعی، محیط نهادی و تقاضای حسابرسی با استفاده از نمونه ای از شرکت های بورسی در بورس سهام شانگهای و شنزن برای سال های ۲۰۰۸ تا ۲۰۱۶ انجام دادند. یافته ها نشان میدهد که شرکت هایی که مسئولیت اجتماعی خود را افشا میکنند در مقایسه با شرکت هایی که چنین کاری انجام نمیدهند ترجیح میدهند از خدمات حسابرسی شرکت های کم اعتبار استفاده کنند و انگیزه های قانونی و اقتصادی در این ترجیح نقش مهمی ندارند.

سوریکوزی و همکاران (۲۰۱۸) در پژوهشی به بررسی رابطه بین مسئولیت پذیری اجتماعی شرکتها و حق الزحمه حسابرسی پرداختی توسط آنها پرداختند. نتایج نشان میدهد بین مسئولیت پذیری اجتماعی و حق الزحمه حسابرسی رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. ولی این رابطه در شرکت هایی که دارای چارچوب مشخص و منظم برای گزارشگری مسئولیت اجتماعی هستند، معنادار و منفی است، به عبارت دیگر در این شرکتها تلاش حسابرس کمتر میشود که منجر به کاهش حق الزحمه حسابرسی خواهد شد.

آرکس و زیگلر (۲۰۱۴) در پژوهشی به بررسی اثر مسئولیت پذیری اجتماعی بر عملکرد سهام در ایالات متحده و سوئیس پرداختند. نتایج بررسیها نشان داد که فعالیتهای اجتماعی و زیست محیطی ارزش بازارهای مالی را افزایش داده و با بازده سهام رابطه مثبت و معناداری دارد و اگر فعالیتهای بشر دوستانه در شرکت های بزرگ کاهش یابد بازده سهام نیز کاهش مییابد.

فرضیه های پژوهش

- فرضیه اول: بین افشای داوطلبانه مسئولیت های اجتماعی و اندازه حسابرس رابطه معناداری وجود دارد.
- فرضیه دوم: بین افشای داوطلبانه مسئولیت های اجتماعی و حق الزحمه حسابرسی رابطه معناداری وجود دارد.
- فرضیه سوم: اندازه حسابرس بر رابطه بین افشای داوطلبانه مسئولیت های اجتماعی و حق الزحمه حسابرسی اثرگذار است.

جامعه آماری، حجم نمونه و روش نمونه گیری

جامعه آماری این پژوهش شامل شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران بین سال های ۱۳۹۵ تا ۱۳۹۹ است که شرایط زیر را داشته باشند:

۱. به منظور قابل مقایسه بودن اطلاعات، پایان سال مالی شرکت ها منتهی به پایان اسفند ماه هر سال باشد.
۲. به منظور همگن بودن اطلاعات، فعالیت شرکت ها تولیدی باشد و جزء شرکت های سرمایه گذاری و واسطه گری مالی نباشند.
۳. طی دوره زمانی پژوهش سال مالی خود را تغییر نداده باشند.
۴. نماد آنها حذف نشده و توقف فعالیت نداشته باشند.

۵. اطلاعات مورد نیاز در بازه زمانی موردنظر در دسترس باشد و حق الزحمه حسابرسی توسط شرکت‌ها افشا شده باشد. در نهایت با اعمال محدودیت‌های فوق و با روش حذف هدفمند تعداد ۸۰ شرکت به عنوان نمونه آماری انتخاب شده است.

مدل‌های رگرسیونی پژوهش

مدل اول برای آزمون فرضیه اول:

$$\text{Auditor}_{i,t} = x_0 + x_1 \text{CSR}_{i,t} + x_2 \text{Size}_{i,t} + x_3 \text{Lev}_{i,t} + x_4 \text{Growth}_{i,t} + x_5 \text{Rev}_{i,t} + x_6 \text{Inv}_{i,t} + x_7 \text{Curr}_{i,t} + x_8 \text{Roai}_{i,t} + x_9 \text{Loss}_{i,t} + x_{10} \text{Age}_{i,t} + x_{11} \text{Top1}_{i,t} + x_{12} \text{Seo}_{i,t} + E_{i,t}$$

مدل دوم برای آزمون فرضیه دوم و سوم:

$$\text{Lnfee}_{i,t} = x_0 + x_1 \text{CSR}_{i,t} + x_2 \text{Auditor}_{i,t} + x_3 \text{CSR}_{i,t} \text{Auditor}_{i,t} + x_4 \text{Size}_{i,t} + x_5 \text{Lev}_{i,t} + x_6 \text{Growth}_{i,t} + x_7 \text{Rev}_{i,t} + x_8 \text{Inv}_{i,t} + x_9 \text{Curr}_{i,t} + x_{10} \text{Roai}_{i,t} + x_{11} \text{Loss}_{i,t} + x_{12} \text{Age}_{i,t} + x_{13} \text{Top1}_{i,t} + x_{14} \text{Seo}_{i,t} + E_{i,t}$$

تعریف عملیاتی متغیرهای پژوهش

جدول (۱): متغیرها و نحوه اندازه‌گیری آن‌ها

نام متغیر	نماد	نوع متغیر	نحوه اندازه‌گیری
حق الزحمه حسابرس	Lnfee	وابسته	لگاریتم طبیعی حق الزحمه حسابرسی پرداختی توسط واحد تجاری
اندازه حسابرس	Auditor	وابسته و تعدیلگر	برابر ۱ چنانچه شرکت سازمان حسابرسی و یا یکی از ۱۰ موسسه اول عضو جامعه حسابداران رسمی از نظر درآمد را به عنوان حسابرس خود انتخاب نکرده باشد و در غیر این صورت برابر صفر
افشای داوطلبانه مسئولیت اجتماعی	CSR	مستقل	برابر ۱ چنانچه شرکت در گزارش هیئت مدیره عملکرد خود در زمینه مسئولیت‌های اجتماعی را افشا می‌کند و در غیر این صورت برابر صفر
اندازه شرکت	Size	کنترلی	لگاریتم طبیعی جمع دارایی‌ها در پایان سال
اهرم مالی	Lev		نسبت جمع بدهی به جمع دارایی در پایان سال
رشد فروش	Growth		درصد رشد سالانه درآمد شرکت
نسبت مطالبات	Rev		نسبت مطالبات به جمع دارایی‌ها در پایان سال
نسبت گردش موجودی کالا	Inv		نسبت موجودی کالا به جمع دارایی‌ها در پایان سال
نسبت دارایی جاری	Curr		نسبت دارایی جاری به جمع دارایی‌ها در پایان سال

نسبت سود خالص به جمع دارایی در پایان سال		Roa	سودآوری
در صورتی که شرکت در سال جاری زیان عملیاتی دارد ۱ و در غیر این صورت صفر		Loss	زیاندهی
لگاریتم طبیعی تعداد سال‌هایی که شرکت در بورس پذیرفته شده است		Age	سن شرکت
نسبت مالکیت بزرگترین سهامدار در پایان سال		Top1	تمرکز مالکیت
اگر شرکت در سال جاری افزایش سرمایه داشته است ۱ وگرنه صفر		Seo	افزایش سرمایه

یافته‌های پژوهش یافته‌های توصیفی

به منظور بررسی متغیرها و تجزیه و تحلیل دقیق آن‌ها، ارائه آمار توصیفی مربوط به متغیرها لازم است. جدول (۲) آمار توصیفی متغیرهای مورد استفاده در پژوهش را نشان می‌دهد. آمار توصیفی مربوط به ۸۰ شرکت طی یک دوره زمانی ۵ ساله (۱۳۹۵ تا ۱۳۹۹) می‌باشد.

جدول (۲): آمار توصیفی متغیرها

نام متغیر	نماد	تعداد	میانگین	انحراف معیار	کمینه	بیشینه
افشای داوطلبانه مسئولیت اجتماعی شرکت	Csr	۳۹۸	۰/۴۷۲۳	۰/۴۹۹۸	۰	۱
اندازه حسابرس	Auditor	۳۹۸	۰/۳۰۱۵	۰/۴۵۹۴	۰	۱
حق الزحمه حسابرس	Lnfee	۳۹۸	۳/۱۱۰۷	۰/۵۲۱۲	۱/۲۰۴۱	۵/۱۹۳۷
اندازه شرکت	Size	۳۹۸	۵/۸۳۸	۰/۷۵۲۲	۴/۱۸۵۱	۸/۳۲۶۰
اهرم مالی	Lev	۳۹۸	۰/۶۰۹۱	۰/۲۲۵۹	۰/۱۰۸۴	۲/۱۸۸
رشد فروش	Growth	۳۹۸	۰/۱۶۹۲	۰/۴۴۷۶	-۱	۳/۵۷۹۴
نسبت مطالبات	Rev	۳۹۸	۰/۲۷۳۰	۰/۱۸۲۳	۰	۰/۸۱۰۶
نسبت موجودی کالا	Inv	۳۹۸	۰/۲۲۴۰	۰/۱۲۸۶	۰	۰/۷۳۰۴
نسبت دارایی جاری	Curr	۳۹۸	۰/۷۲۲۲	۰/۱۶۸۵	۰/۲۴۳۴	۰/۹۵۹۳
سودآوری	Roa	۳۹۸	۰/۱۱۵۳	۰/۴۴۰۵	-۲/۲۰۲۱	۶/۸۵۳۱
زیاندهی	Loss	۳۹۸	۰/۲۰۱۰	۰/۴۰۱۲	۰	۱
سن شرکت	Age	۳۹۸	۲/۹۳۵۶	۰/۴۳۱۷	۲/۰۷۹۴	۳/۸۹۱۸
تمرکز مالکیت	Top1	۳۹۸	۰/۴۳۴۶	۰/۲۱۵۷	۰/۲۱۸۰	۰/۸۸۳۶
افزایش سرمایه	Seo	۳۹۸	۰/۲۷۸۸	۰/۴۴۹۰	۰	۱

مقدار میانگین برای متغیر اهرم مالی برابر ۰/۶۰۹۱ می‌باشد که این نشان‌دهنده آن است که در شرکت‌های مورد بررسی به طور میانگین ۶۰ درصد از دارایی‌ها از تامین مالی از طریق بدهی تامین شده‌اند. پارامترهای پراکندگی معیاری برای تعیین میزان پراکندگی داده‌ها نسبت به یکدیگر و همین‌طور نسبت به میانگین است. از مهم‌ترین این پارامترها انحراف معیار است که مقدار آن برای متغیر اندازه شرکت برابر ۰/۷۵۲۲ و برای متغیر نسبت موجودی کالا برابر ۰/۱۲۸۶ است که این موضوع بیانگر آن است که این دو متغیر به ترتیب دارای بیشترین و کمترین میزان پراکندگی در بین متغیرهای

پژوهش هستند. کمینه و بیشینه نیز کوچکترین و بزرگترین داده را در هر متغیر نشان می‌دهد. به عنوان مثال در متغیر اهرم مالی کوچکترین داده برابر ۰/۱۰۸۴ و بزرگترین داده برابر ۲/۱۸۸ است.

آزمون چاو و هاسمن

جدول (۳): نتایج آزمون اف لیمر (چاو)

مدل آزمون	آماره t	احتمال آماره	نتیجه آزمون
مدل اول			لجستیک
مدل دوم	۱/۶۹۹۸	۰/۱۴۹۵	پذیرش الگوی داده‌های تلفیقی

نتایج آزمون چاو در جدول ۳ بیان شده است. در مدل دوم طبق آزمون داده‌های تلفیقی بر داده‌های تابلویی غلبه دارند چون احتمال آماره از ۰/۰۵ بیشتر است. در نتیجه آزمون هاسمن انجام نمیشود و مدل مستقیماً در حالت اثرات مشترک ساده تخمین زده میشود.

آزمون ناهمسانی واریانس

یکی از مهمترین فروض مدل رگرسیون خطی این است که اجزای اخلاص که در تابع رگرسیون ظاهر میشوند، دارای واریانس همسان باشند. در غیر این صورت نمیشود به ضرایب حاصل از مدل اطمینان کرد. در این پژوهش، برای بررسی این موضوع از آزمون بروش پاگان - گادفری استفاده شده است. نتایج این آزمون در جدول ۴ بیانگر عدم وجود ناهمسانی واریانس در داده‌های پژوهش میباشد.

جدول (۴): آزمون بروش پاگان - گادفری

مدل رگرسیونی	آزمون بروش پاگان - گادفری		نتیجه نهایی
	آماره خی ۲	احتمال آماره	
مدل دوم	۲۲/۲۳۵۳	۰/۰۷۳۹	عدم وجود ناهمسانی واریانس

آزمون خود همبستگی

در یک مدل کلاسیک رگرسیون خطی فرض بر این است که کوواریانس بین اجزای اخلاص برابر صفر است. به عبارت دیگر بین اجزای اخلاص همبستگی وجود ندارد. نقض این فرض مشکلی به نام خودهمبستگی ایجاد میکند. در این پژوهش از آماره دوربین - واتسون جهت بررسی این فرض استفاده شده است. در ادامه با انجام آزمون مدل رگرسیونی، این آماره برابر ۰/۳۸۱۱ میباشد که عددی خارج از بازه‌ی ۱/۵ تا ۲/۵ است. در نتیجه مدل دوم دارای مشکل خودهمبستگی است و جهت رفع این مشکل پارامتر $res(-1)$ به مدل اضافه شده است.

جدول (۵): آماره دوربین - واتسون

مدل رگرسیونی	آماره دوربین - واتسون	نتیجه نهایی
مدل دوم	۰/۳۸۱۱	وجود خودهمبستگی

لازم به ذکر است که چون مدل اول از نوع لجستیک می‌باشد آزمون‌های اف لیمر و هاسمن و همچنین بررسی فروض کلاسیک در آن مفهومی ندارد.

نتایج آزمون فرضیه های پژوهش نتیجه آزمون مدل اول

فرضیه اول: بین افشای داوطلبانه مسئولیت‌های اجتماعی و اندازه حسابرس رابطه معناداری وجود دارد.
مدل رگرسیونی فرضیه اول

$$\text{Auditor}_{i,t} = x_0 + x_1 \text{CSR}_{i,t} + x_2 \text{Size}_{i,t} + x_3 \text{Lev}_{i,t} + x_4 \text{Growth}_{i,t} + x_5 \text{Rev}_{i,t} + x_6 \text{Inv}_{i,t} + x_7 \text{Curr}_{i,t} + x_8 \text{Roai}_{i,t} + x_9 \text{Loss}_{i,t} + x_{10} \text{Age}_{i,t} + x_{11} \text{Top1}_{i,t} + x_{12} \text{Seoi}_{i,t} + E_{i,t}$$

با توجه به این که متغیر وابسته مدل از نوع صفر و یکی می باشد برای تخمین مدل از رگرسیون لجستیک از نوع لاجیت استفاده شده است که نتایج حاصل از آن در جدول ۶ آورده شده است. در بررسی کلی نتایج حاصل از آزمون احتمال آماره LR نشان می دهد مدل در حالت کلی معنادار است زیرا مقدار آن که برابر با ۰/۰۰۰۰ است کمتر از مقدار بحرانی ۰/۰۵ می باشد و این نشان دهنده این است که فرض صفر مدل رگرسیونی مبنی بر عدم معناداری مدل رد شده است. همچنین نتایج مربوط به ضریب تعیین مک فادن نشان می دهد که مدل ۲۱/۴۶ درصد صحت پیش بینی داشته است. لازم به ذکر است که چون این نوع از رگرسیون خطی نمی باشد آزمون های اف لیمر و هاسمن و همچنین بررسی فروض کلاسیک رگرسیون در آن مفهومی ندارد. در بررسی متغیرهای مستقل و کنترلی، نتایج نشان می دهد که متغیر افشای داوطلبانه مسئولیت‌های اجتماعی به عنوان متغیر مستقل با ضریب ۰/۲۲۳۳ و احتمال آماره ۰/۳۹۰۵ که بیشتر از ۰/۰۵ است، دارای اثر معناداری بر اندازه حسابرس نمی باشد. همچنین متغیر افشای داوطلبانه ضربدر اندازه حسابرس با ضریب ۰/۰۴۵۱ و احتمال آماره ۰/۴۸۴۴ در ادامه از بین متغیرهای کنترلی، تنها متغیر اندازه شرکت با ضریب ۱/۸۵۳۶ و احتمال آماره ۰/۰۰۰۰ دارای اثر مثبت و معنادار بر اندازه حسابرس می باشد.

جدول (۶): نتیجه آزمون مدل اول

نتایج				متغیر
احتمال آماره	آماره z	انحراف استاندارد	ضرایب	
۰/۳۹۰۵	۰/۸۵۸۷	۰/۲۶۰۱	۰/۲۲۳۳	افشای داوطلبانه
۰/۰۰۰۰	۷/۴۴۶۰	۰/۲۴۸۹	۱/۸۵۳۶	اندازه شرکت
۰/۶۲۱۶	۰/۴۹۳۶	۰/۶۹۸۶	۰/۳۴۴۸	اهرم مالی
۰/۴۷۶۸	۰/۷۱۱۵	۰/۲۸۵۷	۰/۲۰۳۳	رشد درآمد
۰/۳۸۸۶	-۰/۸۶۲۰	۰/۹۷۸۸	-۰/۸۴۳۸	نسبت مطالبات
۰/۷۹۸۶	۰/۲۵۵۱	۱/۱۸۸۷	۰/۳۰۳۳	نسبت موجودی کالا
۰/۶۸۴۰	۰/۴۰۶۹	۱/۰۱۴۷	۰/۴۱۳۰	نسبت دارایی جاری
۰/۷۹۵۵	۰/۲۵۹۱	۰/۳۴۲۵	۰/۰۸۸۷	سودآوری
۰/۱۶۸۶	۱/۳۷۶۶	۰/۳۷۲۵	۰/۵۱۲۸	زیاندهی
۰/۶۷۶۳	-۰/۴۱۷۵	۰/۳۲۲۴	-۰/۱۳۴۶	سن شرکت
۰/۰۵۴۸	۱/۹۲۰۷	۰/۶۳۹۱	۱/۲۲۷۶	تمرکز مالکیت
۰/۵۵۰۸	-۰/۵۹۶۶	۰/۲۸۳۶	-۰/۱۶۹۲	افزایش سرمایه
۰/۰۰۰۰	-۶/۵۲۷۶	۱/۹۳۵۷	-۱۲/۶۳۵۷	متغیر ثابت
	۰/۲۱۴۶			ضریب تعیین مک فادن
	۱۰۴/۶۰۴			آماره LR
	۰/۰۰۰۰			احتمال آماره

نتیجه آزمون مدل دوم

فرضیه دوم: بین افشای داوطلبانه مسئولیت‌های اجتماعی و حق الزحمه حسابرسی رابطه معناداری وجود دارد.
فرضیه سوم: اندازه حسابرس بر رابطه بین افشای داوطلبانه مسئولیت‌های اجتماعی و حق الزحمه حسابرسی تاثیرگذار است.

مدل رگرسیونی فرضیه دوم و سوم

$$\text{Lnfee}_{i,t} = x_0 + x_1 \text{CSR}_{i,t} + x_2 \text{Auditor}_{i,t} + x_3 \text{CSR}_{i,t} \text{ Auditor}_{i,t} + x_4 \text{Size}_{i,t} + x_5 \text{Lev}_{i,t} + x_6 \text{Growth}_{i,t} + x_7 \text{Rev}_{i,t} + x_8 \text{Inv}_{i,t} + x_9 \text{Curr}_{i,t} + x_{10} \text{Roai}_{i,t} + x_{11} \text{Loss}_{i,t} + x_{12} \text{Age}_{i,t} + x_{13} \text{Top1}_{i,t} + x_{14} \text{Seo}_{i,t} + x_{16} \text{Auditop}_{i,t} + E_{i,t}$$

با توجه به نتایج آزمون اف لیمر این مدل از نوع تلفیقی است و در نتیجه در حالت اثرات مشترک ساده تخمین زده شده است. با توجه به آزمون بروش پاگان - گادفری مدل مشکل ناهمسانی واریانس ندارد زیرا سطح معنی‌داری آماره χ^2 برابر 0.0739 و بالاتر از 0.05 میباشد. همچنین آماره دوربین - واتسون برابر 0.3811 میباشد که در بازه $1/5$ تا $2/5$ قرار ندارد و بنابراین مدل دارای خودهمبستگی است که برای رفع این مشکل متغیر $\text{res}(-1)$ به مدل اضافه شده است. نتایج آزمون مدل رگرسیونی دوم در جدول ۷ آورده شده است. در بررسی کلی نتایج حاصل از آزمون احتمال آماره F نشان میدهد مدل در حالت کلی معنادار است زیرا مقدار آن که برابر با 0.0000 است کمتر از مقدار بحرانی 0.05 میباشد و این نشان‌دهنده این است که فرض صفر مدل رگرسیونی مبنی بر عدم معناداری مدل رد شده است. علاوه بر آن نتایج مربوط به ضریب تعیین تعدیل شده نشان میدهد که در دوره پژوهش، $78/31$ درصد از تغییرهای متغیر وابسته، تحت تأثیر متغیرهای مستقل و کنترلی و معیار $\text{res}(-1)$ این آزمون بوده است. بررسی متغیرهای مستقل و کنترلی نشان میدهد که متغیر افشای داوطلبانه مسئولیت اجتماعی به عنوان متغیر مستقل با ضریب 0.308 و احتمال آماره 0.3963 که بیش از 0.05 است دارای اثر معناداری بر حق الزحمه حسابرس نمیشود. همچنین متغیر (افشای داوطلبانه * اندازه حسابرس) با ضریب 0.451 و احتمال آماره 0.4844 تاثیر معناداری بر حق الزحمه حسابرسی ندارد. در نتیجه فرضیه سوم پژوهش در سطح اطمینان 95 درصد رد میشود. در بین متغیرهای کنترلی، اندازه حسابرس با ضریب 0.2749 و احتمال آماره 0.0000 ، اندازه شرکت با ضریب 0.2204 و احتمال آماره 0.0000 ، اهرم مالی با ضریب 0.2257 و احتمال آماره 0.0034 رشد فروش با ضریب 0.1088 و احتمال آماره 0.0009 و نسبت مطالبات با ضریب 0.4460 و احتمال آماره 0.0001 دارای تاثیر مثبت و معنادار بر حق الزحمه حسابرس هستند. از طرفی متغیر نسبت دارایی جاری با ضریب 0.7601 - و احتمال آماره 0.0000 و همچنین متغیر زیاندهی با ضریب 0.824 - و احتمال آماره 0.490 دارای تاثیر منفی و معنادار بر حق الزحمه حسابرس هستند.

جدول (۷): نتیجه آزمون مدل دوم

نتایج				متغیر
احتمال آماره	آماره t	انحراف استاندارد	ضرایب	
0.3963	0.8496	0.363	0.308	افشای داوطلبانه
0.0000	5.7169	0.481	0.2749	اندازه حسابرس
0.4844	0.7002	0.644	0.451	افشای داوطلبانه * اندازه حسابرس
0.0000	9.2062	0.239	0.2204	اندازه شرکت
0.0034	2.9529	0.764	0.2257	اهرم مالی

۰/۰۰۰۹	۳/۳۶۰۵	۰/۰۳۲۴	۰/۱۰۸۸	رشد فروش
۰/۰۰۰۱	۳/۹۹۱۱	۰/۱۱۱۷	۰/۴۴۶۰	نسبت مطالبات
۰/۵۲۹۷	-۰/۶۲۹۳	۰/۱۳۴۸	-۰/۰۸۴۸	نسبت موجودی کالا
۰/۰۰۰۰	-۶/۶۷۱۸	۰/۱۱۳۹	-۰/۷۶۰۱	نسبت دارایی جاری
۰/۲۵۳۴	-۱/۱۴۴۵	۰/۰۳۳۷	-۰/۰۳۸۶	سودآوری
۰/۰۴۹۰	-۱/۹۷۷۴	۰/۰۴۱۶	-۰/۰۸۲۴	زیاندهی
۰/۶۶۸۰	-۰/۴۲۹۳	۰/۰۳۶۳	-۰/۰۱۵۵	سن شرکت
۰/۱۷۱۳	۱/۳۷۱۷	۰/۰۶۹۲	۰/۰۹۴۹	تمرکز مالکیت
۰/۰۹۴۰	۱/۶۸۰۵	۰/۰۳۲۴	۰/۰۵۴۵	افزایش سرمایه
۰/۰۰۰۰	۲۲/۹۷۲۵	۰/۰۳۷۰	۰/۸۵۱۲	RES(-1)
۰/۰۰۰۰	۱۰/۳۰۳۹	۰/۱۹۶۱	۲/۰۲۱۲	متغیر ثابت
۰/۷۸۳۱				ضریب تعیین تعدیل شده
۲/۱۵۳۳				آماره دوربین - واتسون
۶۹/۱۳۷۱				آماره F
۰/۰۰۰۰				احتمال آماره

بحث، نتیجه‌گیری و پیشنهادها

پژوهش حاضر به بررسی تاثیر اندازه حسابرس بر رابطه بین افشای داوطلبانه مسئولیت‌های اجتماعی و حق الزحمه حسابرسی می‌پردازد. جامعه آماری مورد بررسی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران بین سال‌های ۱۳۹۵ تا ۱۳۹۹ هستند که با قید شرایط و محدودیت‌هایی در نهایت ۸۰ شرکت به عنوان نمونه آماری انتخاب شدند. نتایج آزمون فرضیه اول نشان می‌دهد مدل رگرسیونی حاصل از فرضیه اول در حالت کلی معنی‌دار است. بررسی متغیرهای مستقل و کنترلی نشان می‌دهد متغیر افشای داوطلبانه مسئولیت اجتماعی به عنوان متغیر مستقل اثر معناداری بر اندازه موسسه حسابرسی ندارد. نتیجه این پژوهش با پژوهش عسکری و وقفی (۱۴۰۰) مطابقت دارد که نشان دادند بین افشای داوطلبانه مسئولیت‌های اجتماعی و رتبه حسابرس رابطه ای وجود ندارد ولی با نتیجه پژوهش ژنگ و رن (۲۰۱۹) که نشان دادند بین افشای داوطلبانه مسئولیت‌های اجتماعی و اندازه حسابرس رابطه معکوس وجود دارد مطابقت ندارد. همچنین از بین متغیرهای کنترلی تنها متغیر اندازه شرکت تاثیر مثبت و معناداری بر اندازه موسسه حسابرسی دارد. این موضوع این طور تفسیر میشود که شرکت‌های بزرگتر اصولاً به دلیل حجم بالاتر عملیات و پیچیدگی بیشتر در صورت‌های مالی نیاز به دقت و کیفیت بالاتری در حسابرسی دارند که این امر آنها را به انتخاب حسابرس بزرگتر ترغیب میکند. نتایج آزمون فرضیه دوم و سوم پژوهش نشان می‌دهد مدل رگرسیونی حاصل از فرضیه دوم و سوم در حالت کلی معنادار است. بررسی جزء به جزء متغیرهای مستقل و کنترلی نشان می‌دهد که مطابق فرضیه دوم این پژوهش متغیر افشای داوطلبانه مسئولیت‌های اجتماعی به عنوان متغیر مستقل اثر معناداری بر حق الزحمه حسابرسی ندارد. نتیجه آزمون این فرضیه با نتیجه پژوهش کروکی نژاد و تائبی (۱۳۹۸) مطابقت دارد که نشان دادند بین افشای داوطلبانه مسئولیت اجتماعی و حق الزحمه حسابرسی رابطه معناداری وجود ندارد. از طرفی نتیجه این پژوهش با نتیجه پژوهش کیم و همکاران (۲۰۱۳) که نشان دادند افشای اطلاعات غیر مالی مانند مسئولیت اجتماعی تأثیر مثبت و معناداری بر روی حق الزحمه حسابرسی دارد مطابقت ندارد. همچنین با نتیجه پژوهش سريکوزی و همکاران (۲۰۱۸) که نشان دادند بین مسئولیت اجتماعی و حق الزحمه حسابرسی رابطه مثبت و معناداری وجود دارد همسو نیست. همچنین نتیجه آزمون فرضیه سوم نشان می‌دهد که اندازه حسابرس تاثیر معناداری بر رابطه بین افشای داوطلبانه مسئولیت‌های اجتماعی و حق

الزحمة حسابرسی ندارد. نتیجه این پژوهش با پژوهش عسکری و وقفی (۱۴۰۰) مطابقت دارد که نشان دادند رتبه حسابرس بر رابطه بین افشای داوطلبانه مسئولیت اجتماعی و هزینه‌های حسابرسی اثرگذار نیست. ولی با نتیجه پژوهش زنگ و رن (۲۰۱۹) که نشان دادند با کوچک شدن اندازه حسابرس در شرکت‌هایی که مسئولیت اجتماعی خود را به صورت داوطلبانه افشا می‌کنند حق الزحمة حسابرسی افزایش می‌یابد همسو نیست. از بین متغیرهای کنترلی متغیرهای اندازه حسابرس، اندازه شرکت، اهرم مالی، رشد فروش و نسبت مطالبات با حق الزحمة حسابرسی رابطه مثبت و معنادار دارند. این موضوع این طور تفسیر میشود که با بزرگتر شدن اندازه شرکت تمایل شرکت به انتخاب حسابرس بزرگتر افزایش می‌یابد و چون موسسات حسابرسی بزرگتر کیفیت بیشتری اعمال میکنند حق الزحمة حسابرسی بیشتری طلب می‌نمایند. همچنین با افزایش متغیرهای اهرم مالی، رشد فروش و نسبت مطالبات میزان تلاش و ریسک حسابرس افزایش می‌یابد و این مسئله سبب افزایش حق الزحمة حسابرسی میگردد. همچنین پیشنهادهای زیر برای پژوهش‌های آتی میتواند مد نظر قرار گیرد:

۱. با توجه به حذف شرکت‌های سرمایه‌گذاری، بانک‌ها و بیمه‌ها، پیشنهاد میشود پژوهشی در رابطه با تأثیر افشای مسئولیت اجتماعی بر اندازه حسابرس حق الزحمة حسابرسی در این نوع شرکت‌ها انجام پذیرد.
۲. پژوهشی با همین مضمون ولی با تعدیل اطلاعات صورت‌های مالی بر مبنای تورم صورت گیرد و نتایج حاصله با نتایج این پژوهش مقایسه گردد.
۳. پژوهشی در رابطه با تأثیر افشای مسئولیت‌های اجتماعی بر نوع اظهارنظر حسابرس انجام گیرد.

منابع

- ✓ کمیته تدوین استانداردهای حسابرسی، (۱۳۹۴)، استانداردهای حسابرسی، استاندارد ۲۱۰: قرارداد حسابرسی، تهران: انتشارات سازمان حسابرسی.
- ✓ امانی، علی، دوانی، حسین، (۱۳۸۸)، خدمات، حق الزحمة و رتبه بندی حسابرسان، روزنامه دنیای اقتصاد، شماره ۱۹۹۸.
- ✓ بنی مهد، بهمن، (۱۳۹۱)، کیفیت اطلاعات حسابداری، نوع حسابرس و مدیریت سود، فصلنامه بورس اوراق بهادار، شماره ۵، دوره ۱۷، صص ۱۲۵-۱۳۹.
- ✓ جامعی، رضا، نجفی، قاسم، (۱۳۹۸)، بررسی رابطه بین افشای مسئولیت اجتماعی شرکت و حق الزحمة حسابرسی، مجله علمی دانش حسابداری مالی، دوره ۶، صص ۱۳۷-۱۶۱.
- ✓ حاضری نیری، هاتف، روحانی حاج آقا، سید حسن، (۱۳۹۵)، اثر اندازه موسسات حسابرسی بر کارایی و فرصت‌های سرمایه‌گذاری شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، سومین کنفرانس بین‌المللی پژوهش‌های نوین در مدیریت، اقتصاد و حسابداری.
- ✓ حساس یگانه، یحیی، سهرابی، حسینعلی، غواصی کناری، محمد، (۱۳۹۹)، ارتباط گزارشگری مسئولیت اجتماعی با ارزش شرکت پژوهش‌های حسابداری مالی و حسابرسی، سال دوازدهم، شماره ۴۵، صص ۱-۲۰.
- ✓ خواجوی، شکرالله، پورگودرزی، علیرضا، سرمدی نیا، عبدالمجید، (۱۳۹۸)، رابطه بین مسئولیت پذیری اجتماعی شرکت و انتخاب حسابرس، با تأکید بر شهرت حسابرس شرکت، پژوهش‌های کاربردی در گزارشگری مالی، دوره ۸، شماره ۱۴، صص ۴۳-۶۶.
- ✓ محمد رضایی، فخرالدین، یعقوب نژاد، احمد، (۱۳۹۶)، اندازه موسسه حسابرسی و کیفیت حسابرسی: نقد نظری، نقد روش پژوهش و ارائه پیشنهادات، پژوهش‌های حسابداری مالی و حسابرسی، دوره ۹، شماره ۳۴، صص ۳۱-۶۰.

- ✓ عرب صالحی، مهدی، صادقی، غزل، معین الدین، محمود، (۱۳۹۲)، رابطه مسئولیت اجتماعی با عملکرد مالی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، پژوهش‌های تجربی حسابداری، سال سوم، شماره ۹، صص ۱-۲۰.
- ✓ عسگری، محمدجعفر، وقفی، سیدحسام، (۱۴۰۰)، تاثیر محیط نهادی بر رابطه بین افشای داوطلبانه مسئولیت اجتماعی شرکت و تقاضای حسابرسی، چشم انداز حسابداری و مدیریت، دوره ۴، شماره ۴۵، صص ۴۵-۶۰.
- ✓ کروکی نژاد، زهره، تائبی، امیرحسین، (۱۳۹۸)، بررسی تاثیر افشای داوطلبانه مسئولیت اجتماعی بر حق الزحمه حسابرسی در شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، چهارمین کنفرانس ملی در مدیریت، حسابداری و اقتصاد با تاکید بر بازاریابی منطقه ای و جهانی، تهران.
- ✓ مهرانی، ساسان، مرادی، محمد، نخعی، منصور، مطمئن، محسن، (۱۳۹۲)، نقش ویژگی‌های حسابرس در کیفیت سود، مجله پژوهش‌های حسابداری مالی، دوره ۵، شماره ۱۶، صص ۹۳-۱۰۸.
- ✓ نمازی، محمد، مقیمی، فاطمه، (۱۳۹۷)، تأثیر نوآوری و نقش تعدیلی مسئولیت پذیری اجتماعی بر عملکرد مالی شرکت‌ها در صنایع مختلف، بررسی‌های حسابداری و حسابرسی، دوره ۲۵، شماره ۲، صص ۲۸۹-۳۱۰.
- ✓ Davis, K. (1960), "Can business afford to ignore its social responsibility?" California Management Review, 2 (3), 70-76
- ✓ DeAngelo, L. (1981), "Auditor Size and Audit Quality", Journal of Accounting and Economics, 3, PP. 297-322.
- ✓ Harjoto, Maretno A. (2011) . Corporate governance and CSR nexus. Journal of Business Ethics, 100 (1) , 45-67.
- ✓ Holme, Richard; Watts, phil. (2000) . Corporate social responsibility: Making good business sense. World business Council for Sustainable Development.
- ✓ Johnson, Brian R.; Connolly, Eric; Carter, Timothy S. (2010). Corporate social responsibility: The role of fortune 100 companies in domestic and international natural disasters. Journal of Corporate Social Responsibility and Environmental Management, 18 (6) , 352-369
- ✓ Karna, et al, (2004), Social responsibility in environmental marketing planning. European Journal of Marketing, Vol. 37 No.5/6
- ✓ Kim, D. Y., & Kim, J. Y. (2013). Effects of corporate social responsibility and corporate governance on determining audit fees. International Journal of Multimedia and Ubiquitous Engineering, 8(2), 189-196.
- ✓ Koehn, D., Ueng, J., 2010. Is Philanthropy being used by Corporate Wrongdoers to Buy Good Will? Journal of Management and Governance. 14 (1), 1-16.
- ✓ McWilliams, Abigail; Siegel, Donald. (2001) . Corporate social responsibility and financial performance: correlation or misspecification?. Strategic Management Journal, 21 (5) , 603-609.
- ✓ Murtada Taha Eesa, Sadeq Hadi Muhi, Jasim Idan Barrak(2021) Evaluating The Impact Of Accounting Disclosure Of Social Responsibility In Enhancing The Transparency Of The Sustainable Report.pp177-293
- ✓ Quan, X.F., Wu, S.N., Yin, H.Y., (2015). Corporate social responsibility and stock price crash risk:self-interest tool of value strategy. Economic Research Journal. 11, 49-64 (in Chinese).
- ✓ Sevrikozi, A., & Tzika, V. (2018), the link between CSR and Audit Fees: Are Audit Fees associated with CSR: 1-67.
- ✓ Von Arx, U., & Ziegler, A. (2014). The effect of corporate social responsibility on stock performance: New evidence for the USA and Europe. Quantitative Finance, 14(6), 977-991.

- ✓ Zheng, P., Ren, C. Voluntary CSR disclosure, institutional environment, and independent audit demand. *China Journal of Accounting Research* (2019), <https://doi.org/10.1016/j.cjar.2019.10.002>.